

Kadın İstihdamı ile Doğum Oranı Arasındaki İlişki Üzerine Eşbütünleşme Analizi: İsveç ve ABD Örneği

Fatma YEŞİLKAYA (<https://orcid.org/0000-0002-1766-3535>), Mersin University, Turkey;
fatmayesilkaya58@gmail.com

Cointegration Analysis on the Relationship between Women's Employment and Birth Rate: The Case of Sweden and the USA

Abstract

This study examines the long-term relationship between female employment and birth rate. The study used the time series analysis method based on 1991-2020 for Sweden and the USA. As a result of the analysis, a cointegration relationship between female employment and birth rate was determined for both the USA and Sweden. When the long-term coefficient estimation results for the USA are examined, it is determined that the birth rate increases the female employment rate by 0.80 in the FMOLS model, 0.91 in the DOLS model, and 0.64 units in the CCR model. In the long-term estimation results for Sweden, it was determined that the birth rate increased the female employment rate by 1.41 units in the FMOLS model and 0.71 units in the CCR model. Therefore, according to the long-term coefficient estimation results, it is seen that there is a positive relationship between the female employment rate and the birth rate in both countries.

Keywords : Birth Rate, Female Employment, Time Series Analysis.

JEL Classification Codes : C22, E24, J13.

Öz

Çalışmada kadın istihdamı ve doğum oranı arasındaki uzun dönemli ilişki incelenmektedir. Doğum oranının kadın istihdamına etkisi İsveç ve ABD için 1991-2020 yılları verilerinden hareketle zaman seri analizi araştırma yöntemi olarak kullanılmıştır. Analizlerle hem ABD hem İsveç için kadın istihdamı ve doğum oranı arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. ABD için uzun dönemli katsayı tahmin sonuçları incelendiğinde, doğum oranının kadın istihdam oranını FMOLS modelinde 0.80, DOLS modelinde 0.91 ve CCR modelinde ise 0.64 birim artırdığı tespit edilmiştir. İsveç için uzun dönem tahmin sonuçlarında doğum oranının kadın istihdam oranını FMOLS modelinde 1.41 ve CCR modelinde ise 0.71 birim artırdığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, uzun dönemli katsayı tahmin sonuçlarına göre iki ülke için de kadın istihdam oranı ile doğum oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler : Doğum Oranı, Kadın İstihdamı, Zaman Serisi Analizi.

1. Giriş

Sanayi devriminin ilk yıllarından itibaren kadınlar işgücü piyasasının bir parçasıdır. Kadınların işgücü piyasasının bir parçası olmasının yanında piyasanın dışında da hane içi sorumluluklar çerçevesinde çalıştıkları tartışılmaz bir gerçektir. Hane içinde gerçekleştirdikleri çalışmalar karşılığında ücret geliri elde edememeleri sorunu kadar işgücü piyasasına dahil oldukları noktada da düşük ücretlerle ve düşük nitelikteki işlerde çalıştırılmaları sorunu söz konusudur. Bu eğilimin arka planında kadınların patriarkal sistem tarafından belirlenmiş cinsiyet rolleri sonucunda ikincil işgücü olarak konumlandırılması yer almaktadır. Bu roller kadınlara öncelikle ev içindeki işlerle, çocuklarla ve varsa bakıma muhtaç aile bireyleriyle ilgilenme sorumluluğu yüklemektedir. Bundan kaynaklanmaktadır ki kadınlar işgücü piyasasının önemli bir bileşeni olmalarına rağmen çocuk sahibi oldukları ya da olmaya karar verdikleri noktada iş ve aile yaşamı arasında dengeyi sağlamalarına izin vermeyen piyasa yapısı söz konusu olduğunda bir seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar. İşgücü piyasasının ve toplumun önemli aktörlerinden olan kadınların, çalışan ve annelik gibi birbirinden bağımsız olmakla birlikte patriarkal sistemin belirlediği cinsiyet rolleri dolayısıyla birinin diğerini etkilediği iki olgu arasında seçim yapmak zorunda kalmaları toplumsal rollerin yarattığı bir eşitsizlik olarak nitelendirilebilmektedir. Bu sebeple kadının anne olma ve çalışan olma ikilemi özellikle sanayileşmeyle beraber çalışma biçimleri ve çalışmanın anlamında yaşana değişimler ve toplumsal cinsiyet araştırmalarının yaygınlaşmasıyla birlikte uzun yıllardır sıklıkla tartışılan bir konu haline gelmiştir.

Annelik ve çalışan olma kariyerlerinin pek çok sanayileşmiş ülkede yaşayan kadınlar için çelişkili durumda olması çeşitli hukuki müdahalelerin varlığını gerektirmektedir. Araştırmalara göre; çalışan ebeveynlere yönelik sağlanan kurumsal desteklerle işgücü piyasası kadın istihdamına uyumlu hale getirildiğinde kadınlar için annelik-çalışma durumu bir çatışma olmaktan çıkar hale gelebilmektedir. Bu noktada önemli bir unsur da ülkelerin kültürel, sosyal ve ekonomik durumlarıdır. Yani yalnızca iş yaşam dengesini sağlayıcı müdahaleler annelik ile kadın istihdamı arasındaki ilişkiyi pozitif yönde etkilememektedir. Kadının da temel gelir sağlayıcı olarak kabul edildiği ülkelerde kadınların işgücü piyasasına katılım geçmişleri daha eskiye dayanabilmekte ve aynı zamanda anne oldukları durumda da piyasaya dahil olmaları gerekmektedir. Esping-Andersen'in gerçekleştirdiği refah rejimleri sınıflandırmasında piyasa odaklı liberal rejimin temel model ülkesi olan ABD'de kadınların çocuk sahibi olmalarından sonra temel refah sağlayıcı kurum olan piyasaya dönebilmeleri için gerçekleştirilen düzenlemeler ile evrensellik ve vatandaşlık odaklı sosyal demokrat rejiminin model ülkesi olan İsveç'te çocuk sahibi olan kadınların piyasaya dönmelerini sağlayacak düzenlemelerin hayata geçirilmesinin itici güçlerinin ve uygulamalarının farklı olduğu bilinmektedir. İşgücü piyasalarının ve toplumsal yapılarının getirdikleri farklılıklar, işgücü piyasasını düzenleme amacıyla oluşturulan politikalar ve hukuki düzenlemelerin piyasayı etkileyiş biçimlerinin farklı olacağı ve doğum oranları ile kadın istihdamı arasındaki ilişki boyutunda da farklı sonuçlara ulaşılacağı varsayılmaktadır. Bu bilgiler ışığında çalışmada kadın istihdamı ile doğum oranı arasındaki ilişki, yani doğum oranlarının kadın istihdamına etkisi, her bireyin refahı piyasadan sağlaması gerektiği ve kadının da temel gelir sağlayıcı kabul edildiği ABD ve iş-yaşam dengesinin ve toplumsal ve aile

düzeyinde kadın-erkek eşitliğinin yüksek düzeyde uygulamaya geçirilmeye çalışıldığı İsviçre için incelenmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Cinsiyet rolleri, bireylerin içinde bulunduğu çevre ile etkileşimlerinin bir sonucu olarak karşılaşılan bir olgudur. Bu noktada çevrenin hangi birey için hangi davranış biçimini kabul ettiğinin bir ürünü olan toplumsal cinsiyet rolleri yalnız bir ifade ile toplumların cinsiyete ilişkin değer ve inançları doğrultusunda şekillenen davranış biçimleri şeklinde tanımlanabilmektedir (Blackstone, 2003: 336). Cinsiyet rolleri tanımlanmasıyla beraber cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimlerinin taşıdıkları anlama ve bu ifadelerin birbirleri yerine kullanılmasının hatalı olduğuna değinildiğinde; cinsiyet terimi ile bireylerin erkek ya da kadın olmalarını belirleyen biyolojik cinsiyet ifade edilmekte (Oakley, 1972: 23) iken toplumsal cinsiyet, kadın ve erkekler içinde yaşanan toplumda atfedilen rolleri ifade etmekte ve dolayısıyla erilik ve dişillik üzerinden gerçekleşen kültürel bir sınıflandırmayı yansıtmaktadır (Oakley, 1985: 16).

Kadın ve erkekler atfedilen geleneksel rollere bakıldığında; cinsiyetlerden kaynaklı olarak kadınlara besleyici bir rol atfedildiği ve hane dışında çalışmaktansa tam zamanlı olarak bu besleyici rolüne devam etmesinin beklendiği görülmektedir. Bu geleneksel bakışa göre; fiziksel yapıdan kaynaklı olarak erkekler lider kabul edilmekte ve hem maddi destek sağlamada hem de haneyi ilgilendiren önemli kararları alma konusunda yetkilendirilmektedir. Yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde geleneksel bu inançlara alternatif bakış açıları destek kazanmakla birlikte yine de geleneksel görüşlerin toplumun pek çok alanında baskın bir yapıda olduğu da görülmektedir (Blackstone, 2003: 337).

Toplumsal rol bölüşümüyle eviyle sınırlandırılmaya çalışılan kadınların üretimde payının artmasının yanında toplumsal yapının geleneksel olduğu ve işgücü piyasasında kadınların ikincil konumlandırıldığı ülkelerde çocuk sahibi olan kadınların istihdamdan çekilme eğiliminde oldukları fakat istihdamdan çekilen bu kadınların bir kısmının ileri yaşlarda (çocukların bakıma ihtiyaç duydukları yaşları geçmelerinin akabinde) işgücü piyasasına tekrar dönme arzusunda oldukları belirtilmektedir. Bazı ülkelerde ise kısmi çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılmasıyla kadının çocuk sahibi olması piyasadan tamamen çekilmesini gerektirmemekte ve fakat bu kapsama giren işler düşük nitelikli ve güvencesiz işler olduğu için kadının piyasada birincil konumda yer almasını engellemektedir. Dolayısıyla çocuk sahibi olan kadınların uygun nitelikte, güvenceli ve tam zamanlı çalışabilmeleri için devletlerin yaygın ve ucuz çocuk bakım merkezleri (Koray, 2018: 341-345), kreşler ve annelik/ebeveyn izni (Galtry, 2003) gibi çalışan kadının anneliğinin istihdamının önüne geçmesini engelleyecek önlemler alması yani iş yaşam dengesini sağlayacak politika uygulamalarında bulunması gerekmektedir.

İş yaşam dengesine ilişkin bir tanımlama yapılması gerekirse kısaca, kadın ve erkekler için işten kaynaklanan ve kişisel sorumlulukların yerine getirilebilmesi için yeterli zaman ve desteğe sahip olmayı ifade eden bir kavram olarak tanımlanabilmektedir. Bu

tanımlamadan görüldüğü üzere esasen iş yaşam dengesi kadınların yanında erkekler ve hatta kurum ve kuruluşlar açısından önem taşıyan bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İş yaşam dengesi kavramı iş aile dengesi, iş aile çatışması, iş aile kültürü, iş yaşam inisiyatifleri ya da programları şeklinde farklı terimlerle de adlandırılmaktadır (Lockwood, 2003: 2-3).

İş yaşam dengesi konusuna eğilimin artmasında işgücündeki kadın sayısında ve çift ebeveynin de çalıştığı hane sayısında yaşanan artışlar yol açmış ve bu çalışanların işte başarılı olmasını sağlayacak uygulamaların hayata geçirilmesi gerekliliği artmıştır. Çünkü iş ve özel yaşamları arasındaki dengeyi kurmaya çalışan bu bireylere yüklenen birden fazla rolün üstlenilmesi baskısı ya organizasyon ya da hane içerisinde fedakarlıkta bulunmalarını zorunlu hale getirmektedir (Rothbard & Dumas, 2006: 71). Bu doğrultuda hem uluslararası hem de ulusal düzeyde iş ve yaşam dengesini sağlamaya yönelik müdahaleler söz konusu hale gelmiştir. İş yaşam dengesi noktasında çalışanların önceliklerinin; çalışma süreleri, bakım sorumlulukları ve çocuk bakımı için ebeveyn izin hakları kapsamında üç genel kategoride toplandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla erkek ve kadın çalışanların eve katılımının artırılması hem birey hem organizasyon anlamında refah sağlayıcı bir durum olarak kabul edilmektedir (Gregory & Milner, 2009). Bu noktada pek çok ülke iş yaşam dengesini sağlamaya yönelik politika önlemlerini kendi kültürel perspektifleri ve işgücü piyasası yapıları doğrultusunda almaktadırlar.

Amerika'nın liberal bakış açısından kaynaklı olarak bireylerin ihtiyaçlarını piyasadan sağlamaları gerektiği anlayışı ve işgücü piyasası yapısından dolayı çalışma istekleri yüksek olan çalışanların özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra hayatlarını yeniden değerlendirdikleri görülmüş ve aile yaşamlarını işleri uğruna bir kenara bırakma eğilimlerinde yaşanan azalma ile iş yaşam dengesine yönelik politikalara daha fazla ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu noktada kurumsal eğilimlerin arka planında iş yaşam dengesi girişimleri aracılığıyla çalışan bağlılığının ve üretkenliğinin artmasına imkân verilmesi yer almaktadır (Lockwood, 2003: 3-6).

Her ne kadar ulusal ve uluslararası alanda iş yaşam dengesini sağlamaya yönelik politika müdahalelerinin varlığı söz konusu olsa dahi işletme kapsamında bu uygulamaların yaygın olmadığı, yaygın olduğu durumların ise kilit eleman olarak adlandırılacak yüksek nitelikli personeli işe almak ya da işyerinde tutmak amacıyla sadece onlara yönelik uygulandığı söylenebilmektedir. Bu noktada örgüt kapsamında iş yaşam dengesinin kariyer sonuçları, toplumsal cinsiyet algıları ve yöneticilerle iş arkadaşlarının desteğinin alınıp alınamayacağı gibi çeşitli unsurların değerlendirilmesi gibi bir süreç izlendiği için iş yaşam dengesi uygulamalarının işlerliği kuruluşlar ve kuruluşlar içerisinde personel grupları arasında farklılıklar yaşanmasına neden olmaktadır (Gregory & Milner, 2009).

İş yaşam dengesi göstergelerinin ölçüldüğü OECD (2020)'nin "How's Life" anketleri değerlendirildiğinde; OECD genelinde tam zamanlı çalışanlar için boş zaman ve kişisel bakıma günlük harcanan ortalama süre (bu süreye uyku da dahildir) 14-16,5 saat arasında değişmekle birlikte erkeklerin kadınlara göre 30 dakika daha fazla boş zaman ve kişisel bakım süresine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra aynı ankette ücretli ve

ücretsiz çalışmalar değerlendirildiğinde; kadınların erkeklere nazaran günde ortalama 25 dakika daha fazla ücretsiz çalıştıkları da belirtilmektedir. Ücretli ve ücretsiz çalışma kapsamında ABD ve İsveç'e bakıldığında; ABD'de bu süre yaklaşık 25 dakika iken İsveç'te neredeyse 10 dakikadır. Yani ABD'de kadınlar İsveç'e kıyasla daha uzun sürelerde ücretsiz işlerde (yani rutin ev işleri, bakım işleri, ev için mal ve hizmet alışverişi gibi) fazla çalışmaya maruz kalmaktadırlar. Toplam çalışma sürelerinde cinsiyet farkı ücretli çalışma açısından incelendiğinde ise, ABD'de İsveç'e kıyasla erkekler kadınlardan daha uzun sürelerle çalışmaktadırlar. İsveç'te cinsiyete dayalı çalışma süresi farkı ABD'nin yaklaşık yarısı kadar daha az seyretmektedir.

İsveç 1990'lı yıllardan itibaren Avrupa ülkeleri içerisinde hem doğurganlık oranı hem de kadınların işgücü piyasasına katılımının birlikte yüksek olduğu ülkelerin başında gelmektedir. Bunun en önemli sebebinin kapsamlı kamu politikalarının işlerliği olduğu söylenmektedir. Özellikle 1990'lı yılların başında hem eşlerin ayrı ayrı yüksek ortalama ve marjinal vergi oranlarıyla vergilendirilmesiyle kadının işgücü piyasasına katılımı teşvik edilmekle birlikte ebeveyn izni programı, esnek çalışma saatleri ve sübvansiyonlu çocuk bakım hizmetlerinin varlığı annelik ve çalışan çatışmasının önüne geçilmesini sağlayan önlemler olarak belirtilmektedir (Sundström & Stafford, 1992). İsveç'te son yıllarda ortaya çıkan "latte papas" kavramının doğuşuyla, çocuk sahibi olduğunda ebeveyn izninde erkeklerin de sürece dahil edilmesi, dünya genelinde babaların da anneler gibi bakım hizmetleriyle ilgilenir hale geldiği görülmektedir. Yapılan araştırmalar doğum izninin babalar tarafından kullanılmasının ilerleyen aşamalarda çocuk bakımına katılım noktasında olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu noktada, yani çocuklarıyla geçirdikleri zamanın artmasıyla beraber iş-yaşam dengesi konusunda çatışma yaşayan babaların sayısında yaşanan artış konusunda araştırmamıza konu olan ABD ve İsveç benzerlik göstermekle birlikte İsveçli babalar ücretli ebeveyn izni kullanımında yasalarla ve iş-yaşam dengesi politikalarıyla teşvik edilirken; Amerikalı babalar için yine aynı politikalar ebeveyn izni ve esnek çalışma talebi noktasında caydırıcı nitelik taşımaktadır (Almqvist & Kaufman, 2016). Bu durumda Amerika'nın liberal yapısının etkisi olduğu söylenebilmektedir. Amerika'da doğum sonrası ebeveyn izninde çalışanların iki kısımda incelendiği görülebilmektedir. Federal çalışanlar için 2019 yılından itibaren 12 haftaya kadar ücretli izin hakkı tanınmakta iken; diğer çalışanlarda yasalarla desteklenen bir ücretli izin hakkı söz konusu değildir. Federal çalışanlar dışında kalan çalışanlar için iş güvencesi sağlanmakla birlikte doğumdan sonra 12 hafta ücretsiz ebeveyn izni söz konusudur. İsveç'te ise çalışanlara, ücretlerinin ya da maaşlarının %80'ini alabilecekleri 480 günlük ebeveyn izni sunulmaktadır. Bunun yanı sıra Amerika'da İsveç'e nazaran daha uzun sürelerle çalışıldığı da bilinmektedir. Zira İsveç'te, çalışan refahının sağlanabilmesi adına 2015 yılında günlük 6 saatlik çalışma süresi içeren bir çalışma planına geçilmiştir.

3. Literatür Taraması

Kadınların işgücü piyasasına katılımı ve doğurganlıkları arasındaki ilişki pek çok Batılı sanayileşmiş ülke için çeşitli çalışmalara konu olmaktadır. Bu araştırmalarda genel olarak iki kariyerin birbiriyle çeliştiği gözlenmektedir. Bu kapsamda doğurganlık ve kadın

istihdamı ilişkisini inceleyen ulusal ve uluslararası literatür bu başlık altında incelenmektedir.

Kutlar, Erdem ve Aydın (2012) 1988-2009 yılları için Türkiye’de evli kadınlara ilişkin işgücüne katılma, ücret endeksi, doğurganlık ve boşanma oranları arasındaki uzun dönemli ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, doğurganlık oranı ile ücret endeksi arasında pozitif, işgücüne katılım ile ücret endeksi arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmektedir. Bunun yanı sıra işgücüne katılma oranı ile boşanma arasında pozitif yönlü uzun dönemli ilişki belirlenmekte iken; doğurganlıkla kadınların işgücüne katılımı arasında nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna da ulaşılmaktadır.

Üçler ve Kızılkaya (2014) tarafından Türkiye’de kadın istihdamının boşanma ve doğurganlık üzerindeki etkilerinin 2004-2013 yılları için incelendiği çalışmada, kadın istihdamının doğurganlık üzerinde negatif, boşanma üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Demirtaş ve Yayla (2017), küresel entegrasyonun 113 ülkede 1995-2012 yıllarında kadın istihdamı üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında doğurganlık oranı istihdamın bir belirleyicisi olarak seçilmiştir. OECD ülkeleri için yapılan analizler sonucunda doğurganlığın kadın istihdamını pozitif yönde etkilediği tespit edilmekte iken; gelişmekte olan ülkelerde ise doğurganlık ve kadın istihdamı arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Güriş, Topdağ ve Bozkurt (2019) OECD ülkelerinde kadınların işgücüne katılımını inceledikleri çalışmalarında doğurganlık oranının kadın istihdamını önemli derecede pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Ahn ve Mira (2002), OECD ülkelerinde 1970-1995 yılları için toplam doğurganlık oranı ve işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, kadınların işgücü piyasasına katılımı ve toplam doğurganlık arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmektedir. Ayrıca toplam doğurganlık ile kadınların işgücüne katılım oranı arasında 1970-1980’lerin başında negatif yönlü bir ilişki varken; 1980’lerin sonunda pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Engelhardt, Kögel ve Prskawetz (2004)’ın çalışmalarında Fransa, Batı Almanya, İtalya, İsveç, Birleşik Krallık ve ABD için 1960-2000 verilerinden hareketle doğurganlık ve kadın istihdamı arasında uzun dönemli ilişki ve nedensellik ilişkisi incelenmektedir. Analizler sonucunda çalışmaya konu olan ülkelerde kadın istihdamı ve doğurganlık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmekte ve 1970’lerin ortalarına kadar olan negatif ve anlamlı korelasyon ilişkisinin daha sonra zayıf negatif bir ilişkiye dönüştüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

Engelhardt ve Prskawetz (2005) tarafından 1960-2000 yıllarında 22 OECD ülkesi verilerinden hareketle toplam doğurganlık hızı ve kadınların işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, 1980’lerin sonlarına doğru negatif ilişkiden

pozitif ilişkiye doğru bir kayma olduğu; ilk dönemler kadın istihdamında yaşanan artışın doğurganlığı güçlü bir şekilde düşürürken; devam eden istihdam artışının doğurganlık üzerinde daha düşük negatif etkisi olduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Kenjoh (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 1980 ve 1990'larda İngiltere, Almanya, Hollanda, İsveç ve Japonya'da ilk çocuk doğumuyla kadın istihdamı arasındaki ilişki incelenmektedir. Ekonometrik analizler sonucunda annelik ve ücretli çalışma bileşimini sağlayan kamu politikalarının ve yarı zamanlı istihdamın yeni annelerin işgücü piyasasına katılımını olumlu yönde etkilediği gözlenmektedir.

Da Rocha ve Fuster (2006) tarafından OECD ülkelerinde doğurganlık ve istihdam arasındaki pozitif yönlü ilişkide işgücü piyasasındaki çatışmaların rolünün incelendiği çalışmada, işsizliğin kadınların doğum yapma isteklerini ertelediği (iş bulma oranı düşük olduğu için doğumdan dolayı kariyer kesintisi yaşamamak adına) ve dolayısıyla doğurganlık üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca işgücü piyasası çatışmalarının kadın istihdamı ile doğurganlık arasında pozitif yönlü bir ilişki oluşturabileceği de tespit edilmektedir.

Hilgeman ve Butts (2009), 20 gelişmiş ülkede bireysel özellikler, kadınların işgücüne katılımı, çocuk bakım kaydı ve aile izni ile doğurganlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, kadınların tam zamanlı istihdamının bireysel düzeydeki özellikler dikkate alındığında 1980'lerde kadınların işgücüne katılımı ve doğurganlık arasında negatif bir etki yarattığı ve dolayısıyla doğurganlığı azalttığı sonucuna ulaşmaktadırlar. Çalışmada özellikle zayıf iş-aile politikaları olan Güney Avrupa ve Asya ülkelerinde, kadın istihdamında yaşanan artışın doğurganlıkta bir azalmaya sebep olduğu belirtilmektedir.

Mishra, Nielsen ve Smyth (2010), 1960-2004 yılları için G7 ülkelerinde kadınların işgücüne katılım ve doğurganlık oranlarını inceledikleri çalışmalarında, kadınların işgücüne katılımı ve doğurganlık arasında uzun dönemli ilişki olduğu, doğurganlık oranında yaşanan artışın kadınların işgücüne katılım oranında bir azalışa sebep olduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bunun yanında toplam doğurganlık oranının kadınların işgücüne katılım oranının Granger nedeni olduğu bulunmaktadır.

Matysiak ve Vignoli (2013) tarafından İtalya ve Polonya örnekleri özelinde kadın istihdamı ile doğurganlık arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, İtalya'da kadın istihdamı ile doğurganlık arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilirken; Polonya'da kadınların istihdam ve doğurganlık faaliyetlerini birleştirme eğiliminde oldukları belirlenmektedir.

Evan ve Vozarova (2018) çalışmalarında OECD ülkelerinde 1990-2013 verilerinden hareketle kadınların işgücüne katılımı ve emekli aylıklarının doğurganlık oranı üzerindeki etkisini incelemektedirler. Araştırma sonucunda cinsiyetler arası ücret farkının ve aile yanlısı sosyal harcamaların doğurganlık üzerinde olumlu, emekli aylıklarının olumsuz bir etkisi olduğu tespit edilmektedir. Bunun yanında 1990-1999 yılları için kadın işgücüne

katılım oranı ile toplam doğurganlık oranı arasında tespit edilen pozitif ilişkinin önceki dönemde yaşanan çöküşten sonra doğal dengeye gelmenin bir etkisi olduğu savunulmakta iken; 2000-2013 yılları için iki değişken arasında istatistiksel olarak ölçülebilir bir ilişki olmadığı belirtilmektedir.

Oshio (2019), 24 OECD ülkesinin 2017 yılına kadar olan verilerinden hareketle kadın istihdamı ile doğurganlık arasındaki 1980'lerin ortalarından itibaren negatiften pozitifte yönelen korelasyon ilişkisinin devamlılığının sınındığı çalışmada, kadın istihdamı ile doğurganlık arasında pozitif korelasyonun devam ettiği dolayısıyla sosyo-kurumsal bağlamların elverişli hale getirilmesiyle kadın işgücüne katılım ve toplam doğurganlık oranı arasında pozitif bir ilişkinin yadsınamaz olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4. Metodoloji

Çalışmanın temel amacı kadın istihdamı ile doğum oranı arasındaki ilişkiyi doğum oranlarının kadın istihdamına etkisi bağlamında ABD ve İsveç kapsamında karşılaştırmalı olarak incelemektir. İnceleme kapsamında liberal ve sosyal demokrat refah rejimlerinin model ülkeleri oldukları için ABD ve İsveç belirlenmiştir. 1991-2020 yılları için Dünya Bankası veri tabanından elde edilen verilerinden hareketle çalışmada kadın istihdamı ile doğum oranı arasında uzun dönemli ilişkiler araştırılmaktadır.

Kadın istihdamı ile doğum oranı arasındaki uzun dönemli ilişkileri tespit etmek amacıyla eşbütünlüme analizi ve uzun dönem katsayı tahmini gerçekleştirilmiştir. Bu analizler öncesinde değişkenlere ait serilere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiş, sonrasında serilerin durağanlıkları yani birim kök içerip içermedikleri, yapısal kırılmaları dikkate alan Lee & Strazicich (2013) tarafından geliştirilen One Break LM testi kullanılmıştır.

Değişkenlere ilişkin hesaplama biçimleri Tablo 1'de, tanımlayıcı istatistik değerleri ise Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo: 1
Değişkenler ve Hesaplama Biçimleri

WER: Kadın İstihdam Oranı	İstihdam/Nüfus
BR: Doğum Oranı	Kaba doğum hızı, 1000 kişi başına yıl içinde meydana gelen canlı doğum sayısı

Tablo: 2
Tanımlayıcı İstatistikler

	USAWER	USABR	SEWER	SEBR
Ortalama	54.2367	13.7267	55.6200	11.6433
Medyan	54.1500	14.0000	55.4000	11.7000
Maksimum	56.6000	16.2000	60.6000	14.4000
Minimum	52.1000	11.6000	53.0000	10.0000
Std. Sapma	1.4026	1.1794	1.5901	1.0708
Çarpıklık	-0.0147	-0.0209	1.0537	0.7904
Baskılık	1.6664	2.3952	4.5102	3.8181
Jarque-Bera	2.2240	0.4594	8.4027	3.9606
Olasılık	0.3289	0.7948	0.0150	0.1380
Gözlem	30	30	30	30

Tabloda ABD ve İsveç için kadın istihdam oranı ile doğum oranı değişkenlerine ilişkin çeşitli bilgiler yer almaktadır. Değişkenlerin standart sapma değerlerine bakıldığında; sapma açısından değişkenliğin yüksek olmadığı söylenebilmektedir. Serilerin normal dağılıma uyup uymadığını gösteren Jarque-Bera olasılık değerleri incelendiğinde; olasılık değeri kritik değer olan 0.05'ten küçük olan İsveç kadın istihdam oranı normal dağılım göstermezken; olasılık değeri kritik değerden büyük olan diğer değişkenlerin normal dağıldığı görülmektedir. Normal dağılım sonuçlarının elde edilmesinden sonra serilerin durağanlıkları Lee & Strazicich, 2013 One Break LM birim kök testi ile gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin durağanlıklarını incelemek için oluşturulan denklemler aşağıda gösterilmektedir.

$$\Delta WER_t = \alpha_0 + \alpha_1 t + \delta WER_{t-1} + \sum_{i=1}^N \Psi \Delta WER_{t-i} + \varepsilon_t \quad (1)$$

$$\Delta BR_t = \alpha_0 + \alpha_1 t + \delta BR_{t-1} + \sum_{i=1}^N \Psi \Delta BR_{t-i} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Yukarıda yer alan denklem (1) ve denklem (2)'de yer alan simgeler şunları ifade etmektedir: Δ birinci dereceden fark işlemcisi, t zaman trendi, WER_t ve BR_t değişken serileri, N gecikme sayısı ve ε_t hata terimi. Birim kök test sonuçları sabitli model ve sabit-trendli modeller için sonuçlar Tablo 3'te yer almaktadır.

Sabit modelde tek kırılmalı LM birim kök test sonuçlarına göre, her iki ülke için kadın istihdam oranı ve doğum oranı değişkenlerinin düzey değerlerinde durağan olmadıkları tespit edilmiştir. Bu değişkenlerin birinci dereceden farkları alındığında durağan I(1) oldukları belirlenmiştir. Ayrıca ABD için kadın istihdam ve doğum oranları için kırılmanın 2008 yılında gerçekleştiği de ortaya çıkarılmıştır. Bu etkinin ABD'de 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin olası etkilerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. İsveç için ise kırılma tarihi kadın istihdam oranında 2014 yılında gerçekleşirken, doğum oranında ise 2005 yılında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, değişkenler arasındaki uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin analiz edilebilmesi için tüm değişkenlere ait serilerin aynı düzeyde durağan olmaları şartı sağlanmış ve analizler gerçekleştirilmiştir.

Sabit ve trendli modelde tek kırılmalı LM birim kök test sonuçlarına göre, her iki ülke için kadın istihdam oranı ve doğum oranı değişkenlerinin düzey değerlerinde durağan olmadıkları tespit edilmiştir. Bu değişkenlerin birinci dereceden farkları alındığında durağan I(1) oldukları belirlenmiştir. ABD kadın istihdam oranı ve doğum oranlarında kırılmaların 2008 ve 2009 yılında gerçekleştiği belirlenmiştir. Sabit modelde olduğu gibi burada da kırılmanın sebebi olarak 2008'de yaşanan küresel finansal krizi göstermek mümkündür. İsveç için ise kadın istihdam oranında kırılma 2008 yılında meydana gelirken doğum oranında ise kırılma 2017 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo: 3
ONE BREAK LM (Lee & Strazicich, 2013) Birim Kök Test Sonuçları

Seviye			
USAWER		USABR	
ADF-ista.	-2.314	ADF-ista.	-3.412
Kırılma Tarihi	2008	Kırılma Tarihi	2008
Fraksiyon	0.400	Fraksiyon	0.500
Gecikme Uzunluğu	1	Gecikme Uzunluğu	0
KD (1%, 5%, 10%)	-4.239 -3.566 -3.211	KD (1%, 5%, 10%)	-4.239 -3.566 -3.211
SEWER		SEBR	
ADF-ista.	-2.269	ADF-ista.	-2.279
Kırılma Tarihi	2014	Kırılma Tarihi	2005
Fraksiyon	0.200	Fraksiyon	0.400
Gecikme Uzunluğu	2	Gecikme Uzunluğu	2
KD (1%, 5%, 10%)	-4.239 -3.566 -3.211	KD (1%, 5%, 10%)	-4.239 -3.566 -3.211
Birinci Fark			
USAWER		USABR	
ADF-ista.	-3.375	ADF-ista.	-8.980
Kırılma Tarihi	2007	Kırılma Tarihi	2016
Fraksiyon	0.586	Fraksiyon	0.897
Gecikme Uzunluğu	0	Gecikme Uzunluğu	0
KD (1%, 5%, 10%)	-4.239 -3.566 -3.211	KD (1%, 5%, 10%)	-5.340 -4.800 -4.580
SEWER		SEBR	
ADF-ista.	-4.666	ADF-ista.	-3.937
Kırılma Tarihi	1996	Kırılma Tarihi	1996
Fraksiyon	0.207	Fraksiyon	0.207
Gecikme Uzunluğu	2	Gecikme Uzunluğu	1
KD (1%, 5%, 10%)	-4.239 -3.566 -3.211	KD (1%, 5%, 10%)	-4.239 -3.566 -3.211
Seviye			
USAWER		USABR	
ADF-ista.	-3.576	ADF-ista.	-3.885
Kırılma Tarihi	2008	Kırılma Tarihi	2009
Fraksiyon	0.533	Fraksiyon	0.300
Gecikme Uzunluğu	1	Gecikme Uzunluğu	2
KD (1%, 5%, 10%)	-5.110 -4.510 -4.170	KD (1%, 5%, 10%)	-5.150 -4.450 -4.180
SEWER		SEBR	
ADF-ista.	-4.063	ADF-ista.	-5.092
Kırılma Tarihi	2008	Kırılma Tarihi	2017
Fraksiyon	0.500	Fraksiyon	0.467
Gecikme Uzunluğu	3	Gecikme Uzunluğu	6
KD (1%, 5%, 10%)	-5.110 -4.510 -4.170	KD (1%, 5%, 10%)	-5.110 -4.510 -4.170
Birinci Fark			
USAWER		USABR	
ADF-ista.	-4.702	ADF-ista.	-7.131
Kırılma Tarihi	2007	Kırılma Tarihi	2015
Fraksiyon	0.586	Fraksiyon	0.862
Gecikme Uzunluğu	0	Gecikme Uzunluğu	1
KD (1%, 5%, 10%)	-5.050 -4.500 -4.180	KD (1%, 5%, 10%)	-5.110 -4.500 -4.210
SEWER		SEBR	
ADF-ista.	-8.054	ADF-ista.	-5.504
Kırılma Tarihi	2000	Kırılma Tarihi	2013
Fraksiyon	0.345	Fraksiyon	0.793
Gecikme Uzunluğu	2	Gecikme Uzunluğu	4
KD (1%, 5%, 10%)	-5.150 -4.450 -4.180	KD (1%, 5%, 10%)	-5.070 -4.470 -4.200

Durağanlık sınavından sonra ortak stokastik trend davranışının sergilendiği serilerin yani uzun dönemli ilişkinin tespiti için eşbütünlüşme ilişkisi test edilmektedir. Eşbütünlüşme ilişkisinde serilerin ortak eğilimler içerisinde bulunması halinde rastlantısal olmayan bir bağ olduğu ve dolayısıyla ortak stokastik trend olduğu kabul edilmektedir.

Gerçekleştirilen testler neticesinde seriler arasında ortak stokastik trend olduğunun tespit edilmesi halinde bu serilerin eşbütünleşik olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda çalışmada eşbütünleşme ilişkisi Engle ve Granger (1987), Phillips ve Ouliaris (1990) ve Shin (1994) tarafından geliştirilen eşbütünleşme testleri ile sınanmıştır. Çalışma kapsamında kurgulanan eşbütünleşme denkleminin formülü aşağıda yer almaktadır.

$$WER_t = \alpha_t + \beta_{it}BR_t + u_t \quad (3)$$

Yukarıdaki denklemde yer alan u_t ibaresi hata terimini ifade etmektedir. Değişkenler arasındaki uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin analiz edilebilmesi için tüm değişkenlere ait serilerin aynı düzeyde durağan olmaları şartının sağlanmasıyla gerçekleştirilen eşbütünleşme test sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo: 4
Eşbütünleşme Test Sonuçları

USA					
		Sabit			
	Test	İstatistik	%1	%5	%10
(EG, 1987 & PO, 1990) H ₀ : Eşbütünleşme yoktur	EG_ADF	-3.890	-4.363	-3.800	-3.518
	PO_Zt	-3.851	-4.363	-3.800	-3.518
	PO_Za	-18.144	-35.419	-27.087	-23.192
Shin (1994) H ₀ : Eşbütünleşme	CIols	0.061	0.184	0.121	0.097
	CIols	0.020	0.184	0.121	0.097
SE					
		Sabit ve Trend			
	Test	İstatistik	%1	%5	%10
(EG, 1987 & PO, 1990) H ₀ : Eşbütünleşme yoktur	EG_ADF	-3.811	-4.363	-3.800	-3.518
	PO_Zt	-3.292	-4.363	-3.800	-3.518
	PO_Za	-10.583	-35.419	-27.087	-23.192
Shin (1994) H ₀ : Eşbütünleşme	CIols	0.057	0.184	0.121	0.097
	CIols	0.135	0.184	0.121	0.097

ABD için eşbütünleşme analiz sonuçlarına göre, sabit-trendli modelde gerçekleştirilen Engle ve Granger (1987) ve Phillips ve Ouliaris (1990) eşbütünleşme testlerine göre EG-ADF ve PO-Zt hesaplanan test istatistik değerleri kritik değerlerin solunda yer almakta ve sıfır hipotezi reddedilmektedir. Bu bağlamda USAWER ile USABR arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Shin (1994) eşbütünleşme testi için hesaplanan CIols ve CIols test istatistik değerleri kritik değerlerin solunda yer almaktadır ve sıfır hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla, USAWER ile USABR arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı ortaya çıkarılmıştır.

İsveç için eşbütünleşme analiz sonuçlarına göre, sabit-trendli modelde gerçekleştirilen Engle ve Granger (1987) eşbütünleşme testine göre EG-ADF test istatistik değeri 0.05 anlamlılık düzeyinde kritik değerlerin solunda yer almakta ve sıfır hipotezi reddedilmektedir. Bu bağlamda SEWER ile SEBR arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Shin (1994) eşbütünleşme testi için hesaplanan CIols ve CIols test istatistik değerleri kritik değerlerin solunda yer almaktadır ve sıfır hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla, SEWER ile SEBR arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı ortaya çıkarılmıştır.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespitinin akabinde bu ilişkinin yönü ve boyutunun da tespit edilmesi çalışmanın anlamını artırıcı yönde etki edebilecektir. Bu doğrultuda değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin yönü ve katsayısının tespitinde Phillips ve Hansen (1990)'in FMOLS (Tam Düzeltilmiş En Küçük Kareler- Fully Modified OLS), Saikkonen (1992) ile Stock ve Watson (1993)'ün DOLS (Dinamik En Küçük Kareler-Dynamic OLS) ve Park (1992) tarafından geliştirilen CCR (Kanonik Koentegrasyon Regresyonu- Canonical Cointegrating Regression) yöntemleri kullanılmıştır.

Eşbütünleşik denklemin ve stokastik şokların uzun dönem korelasyonlarının meydana getirdiği problemleri çözebilmek adına açıklayıcı değişkenler ile hata terimi arasında oluşan içsellik (endojenite) sorununu ve hata terimindeki otokorelasyon sorununu dikkate alan FMOLS tahmincisine yönelik formül aşağıda gösterilmektedir.

$$\hat{\theta} = \begin{bmatrix} \hat{\beta} \\ \hat{\gamma} \end{bmatrix} = (\sum_{t=1}^T BR_t BR_t')^{-1} \left(\sum_{t=1}^T BR_t WER_t' - T \begin{bmatrix} \hat{\lambda}_{12}' \\ 0 \end{bmatrix} \right) \quad (4)$$

Açıklayıcı değişkenlerin fark değerlerinin öncül ve gecikmeli değerlerini modele dahil ederek hata terimleri arasındaki uzun dönemli korelasyonunu dikkate alan DOLS tahmincisine ilişkin denklem aşağıda formüle edilmektedir.

$$WER_t = BR_t' \beta + D_{1t}' \gamma_1 + \sum_{j=-q}^q \Delta BR_{t+j}' \delta + v_{1t} \quad (5)$$

FMOLS tahmincisine benzer olan ve stokastik şoklar arasındaki uzun dönemli bağımlılığı engellemek için değişkenlerin durağan değerleri kullanılan CCR tahmincisinin denklemini aşağıda yer almaktadır.

$$\begin{bmatrix} \hat{\beta} \\ \hat{\gamma} \end{bmatrix} = (\sum_{t=1}^T BR_t^* BR_t^{*'})^{-1} \sum_{t=1}^T BR_t^* WER_t^* \quad (6)$$

Her iki ülke için de kadın istihdam oranı ve doğum oranı arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edildikten sonra bu ilişkinin yönü ve katsayısına ilişkin FMOLS, DOLS ve CCR yöntemleri tahmin sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir.

ABD için uzun dönemli katsayı tahmin sonuçları incelendiğinde, doğum oranının kadın istihdam oranını FMOLS modelinde 0.80, DOLS modelinde 0.91 ve CCR modelinde ise 0.64 birim artırdığı tespit edilmiştir. İsveç için uzun dönem tahmin sonuçlarına göre ise kadın doğum oranının kadın istihdam oranını FMOLS modelinde 1.41 ve CCR modelinde ise 0.71 birim artırdığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda her iki ülke için de doğum oranının kadın istihdam oranını pozitif yönde etkilediği ortaya çıkarılmıştır.

Tablo: 5
Katsayı Tahmin Sonuçları

USA		FMOLS		
<i>Değişken</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>t-istatistik</i>	<i>Olasılık</i>
USABR	0.8026	0.3727	2.1537	0.0404
C	43.4428	5.0996	8.5189	0.0000
		DOLS		
<i>Değişken</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>t-istatistik</i>	<i>Olasılık</i>
USABR	0.9173	0.2331	3.9348	0.0007
C	42.5336	3.1810	13.3712	0.0000
		CCR		
<i>Değişken</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>t-istatistik</i>	<i>Olasılık</i>
USABR	0.6492	0.3179	2.0418	0.0511
C	45.4632	4.4286	10.2659	0.0000
SE		FMOLS		
<i>Değişken</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>t-istatistik</i>	<i>Olasılık</i>
SEBR	1.4186	0.3954	3.5879	0.0013
C	39.3352	4.5810	8.5864	0.0000
		DOLS		
<i>Değişken</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>t-istatistik</i>	<i>Olasılık</i>
SEBR	0.4912	0.5009	0.9806	0.3374
C	49.7623	5.7551	8.6467	0.0000
		CCR		
<i>Değişken</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Std. Hata</i>	<i>t-istatistik</i>	<i>Olasılık</i>
SEBR	0.7187	0.2506	2.8681	0.0079
C	47.3042	2.9509	16.0304	0.0000

5. Sonuç

Kadın istihdam oranı ile doğum oranı arasındaki uzun dönemli ilişkinin İsveç ve ABD için 1991-2020 verilerinden hareketle incelendiği çalışmada, İsveç ve ABD’de eşbütünleşme ilişkisi yani uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir. Uzun dönemli katsayı tahmin sonuçları incelendiğinde; İsveç ve ABD için doğum oranı ile kadın istihdam oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani doğum oranında yaşanan bir artış kadın istihdam oranını da artırmaktadır. Fakat katsayılar incelendiğinde; İsveç’te kurulan modellerin ABD’de kurulan modellere kıyasla daha yüksek etkili olduğu gözlenmektedir. Yani İsveç’te doğum oranında yaşanan artış kadın istihdam oranında ABD’den daha yüksek bir artışa sebep olmaktadır. Bu bilgiler ışığında kadın istihdamı ve doğum oranı arasında tespit edilen pozitif yönlü ilişki literatürde kadın istihdamı ve doğurganlık arasında tespit edilen ilişki ile örtüşmektedir. Bu noktada ülkelerin sosyoekonomik ve kültürel yapısı ile işgücü piyasası dinamikleri ilişkinin yönünü ve boyutunu açıklamada kullanılabilir. İsveç iş-yaşam dengesinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında ABD’ye kıyasla daha baskın bir yapıda olduğu için doğum oranında yaşanan artış ABD’de kadın istihdamında yaşanan artıştan oldukça yüksek düzeyde bir artışa sebep olmuştur denilebilmektedir. Bu durumda, iş-yaşam dengesini sağlamaya yönelik önlemlerin, İsveç’te doğum sonrası kadınların işgücü piyasasına dönüşünü ve katılımını ABD’ye kıyasla daha fazla hızlandıran ve artıran bir nitelikte olduğu yorumu yapılabilir.

Kadın istihdamı ile doğum oranı arasındaki uzun dönemli ilişkinin ABD ve İsveç kapsamında incelendiği bu çalışma, farklı ülkelerde farklı dönemler için gelir düzeyi ve/veya diğer kadın istihdamını etkileyen faktörler kullanılarak sonraki çalışmalarca geliştirilebilir.

Kaynaklar

- Ahn, N. & P. Mira (2002), "A Note on the Changing Relationship between Fertility and Female Employment Rates in Developed Countries", *Journal of Population Economics*, 15, 667-82.
- Almqvist, A.L. & G. Kaufman (2016), "What Work-Family Conflicts Do Fathers Experience in Sweden and in the United States?", in: I. Crespi & E. Ruspini (eds.), *Balancing Work and Family in a Changing Society The Fathers' Perspective* (177-89), New York: Palgrave Macmillan.
- Blackstone, A. (2003), "Gender Roles and Society", in: J.R. Miller et al. (eds.), *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments* (335-38), California: Santa Barbara.
- Da Rocha, J.M. & L. Fuster (2006), "Why are Fertility Rates and Female Employment Ratios Positively Correlated across O.E.C.D. Countries?", *International Economic Review*, 47, 1187-1222.
- Demirtaş, G. & N. Yayla (2017), "Küresel Entegrasyonun Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir İnceleme", *Journal of Yasar University*, 12(48), 339-49.
- Engelhardt, H. & A. Prskawetz (2005), "A Pooled Time-Series Analysis on the Relation between Fertility and Female Employment", *European Demographic Research Papers*, No. 501, Vienna Institute of Demography (VID) of the Austrian Academy of Sciences in Vienna.
- Engelhardt, H. et al. (2004), "Fertility and Women's Employment Reconsidered: A Macro-Level Time-Series Analysis for Developed Countries, 1960-2000", *Population Studies*, 58(1), 109-20.
- Engle, R.F. & C.W.J. Granger (1987), "Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing", *Econometrica*, 55, 251-76.
- Evan, T. & P. Vozarova (2018), "Influence of Women's Workforce Participation and Pensions on Total Fertility Rate: A Theoretical and Econometric Study", *Eurasian Economic Review*, (8), 51-72.
- Galtry, J. (2003), "The Impact on Breastfeeding of Labour Market Policy and Practice in Ireland, Sweden, and the USA", *Social Science & Medicine*, 57(1), 167-77.
- Granger, C.W.J. (1969), "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Models", *Econometrica*, 37, 424-38.
- Gregory, A. & S. Milner (2009), "Editorial: Work-Life Balance: A Matter of Choice?", *Gender, Work and Organization*, 16(1), 1-13.
- Güriş, S. et al. (2019), "OECD Ülkelerinde Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Panel Nitel Tercih Modelleri ile İncelenmesi", *International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series*, 742-50.
- Hilgeman, C. & C.T. Butts (2009), "Women's Employment and Fertility: A Welfare Regime Paradox", *Social Science Research*, 38, 103-17.

- Kenjoh, E. (2005), "New Mothers' Employment and Public Policy in the UK, Germany, the Netherlands, Sweden, and Japan", *Labour Review of Labour Economics and Industrial Relations*, 19(1), 5-49.
- Koray, M. (2018), *Sosyal Politika*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kutlar, A. vd. (2012), "Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 149-68.
- Lee, J. & M. Strazichic (2013), "Minimum LM Unit Root Test with One Structural Break", *Economics Bulletin*, 33(4), 2483-92.
- Lockwood, N.R. (2003), "Work/Life Balance: Challenges and Solutions", *SHRM Research Quarterly*, 1-12.
- Matysiak, A. & D. Vignoli (2013), "Diverse Effects of Women's Employment on Fertility: Insights from Italy and Poland", *European Journal of Population*, 29, 273-302.
- Mishra, V. et al. (2010), "On the Relationship between Female Labour Force Participation and Fertility in G7 Countries: Evidence from Panel Cointegration and Granger Causality", *Empirical Economics*, 38(2), 361-72.
- Oakley, A. (1972), *Sex, Gender, Society*, New York: Harper&Row.
- Oakley, A. (1985), *Sex, Gender, and Society*, Aldershot: Gower Publishing.
- OECD (2020), "How's Life? 2020 Measuring Well-being", <<https://www.oecd.org/statistics/how-s-life-23089679.htm>>, 28.06.2021.
- Oshio, T. (2019), "Is a Positive Association between Female Employment and Fertility still Spurious in Developed Countries?", *Demographic Research*, 41(45), 1277-88.
- Park, J.Y. (1992), "Canonical Cointegrating Regressions", *Econometrica*, 60, 119-43.
- Phillips, P.C.B. & B.E. Hansen (1990), "Statistical Inference in Instrumental Variable Regression with I(1) Processes", *Review of Economic Studies*, 57, 99-125.
- Phillips, P.C.B. & S. Ouliaris (1990), "Asymptotic Properties of Residual Based Tests for Cointegration", *Econometrica*, 58, 165-93.
- Rothbard, N.P. & T.L. Dumas (2006), "Research Perspectives: Managing the Work-Home Interface", in: F. Jones et al. (eds.), *Work-Life Balance: A Psychological Perspective*, New York: Psychology Press, 71-89.
- Saikkonen, P. (1992), "Estimation and Testing of Cointegrated Systems by an Autoregressive Approximation", *Econometric Theory*, 8, 1-27.
- Shin, Y. (1994), "A Residual-Based Test of the Null of Cointegration against the Alternative of No Cointegration", *Econometric Theory*, 10, 91-115.
- Stock, J. & M. Watson (1993), "A Simple Estimator of Cointegrating Vectors in Higher Order Integrated Systems", *Econometrica*, 61(4), 783-820.
- Sundström, M. & F.P. Stafford (1992), "Female Labour Force Participation, Fertility and Public Policy in Sweden", *European Journal of Population*, 8, 199-215.
- Toda, H.Y. & T. Yamamoto (1995), "Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes", *Journal of Econometrics*, 66, 225-50.

Yeşilkaya, F. (2022), "Kadın İstihdamı ile Doğum Oranı Arasındaki İlişki Üzerine Eşbütünlük Analizi: İsveç ve ABD Örneği", *Sosyoekonomi*, 30(52), 333-348.

Üçler, G. & O. Kızılkaya (2014), "Kadın İstihdamının Boşanma ve Doğurganlık Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bölgesel Panel Veri Analizi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 28-43.